

KARIN SCHAGER:

Till sist

några ord om att man ej är förmer för det man har snille.

Det fanns en period kring sekelskiftet – salig i åminnelse bland professorer, arkitekter, författare och fabrikörer – då begreppet intelligensaristokrati myntades och det verkade som om flit och begåvning skulle kunna bereda borgerskapet väg till en inflytelserik ställning i samhället. Nå, vi vet ju alla att de driftiga sekelskiftesingenjörernas era blev kort. I dag kan man väl snarare tala om ett intelligensproletariat; dess luggslitna medlemmar lämnar i ökande utsträckning landet, för att bedriva sin vetenskap eller utöva sin vitterhet någon annanstans, under drägliga villkor.

Hur kan man då hävda sig i Sverige i dag, om varken studier, företagsamhet eller flit tillhör det som samhället premierar? Lars Fimmerstad (kåsören Fimmer i Svenska Dagbladet) ger oss svar och vägledning i sin nyligen utkomna bok "Att vara förmer" (Tiden). Hans sataniska specialitet är annars att i kåseriform måla upp små scener där han som sann satiriker låter offren för sin samhällskritik – i allmänhet kollektivismens representanter – agera naturtroget tills de faller på eget grepp och de skrämmande konsekvenserna av deras ideologi blir blottade. Här har han nu valt att i bokform ge en mer samlad tidsbild av Sverige, med ambitionen att gissla den samtida överklassens attityder på samma gång som han låter samhället drabbas av en inträngande kritik.

Lars Fimmerstads observationsförmåga firar triumfer när han beskriver dem som är förmer och dem som verkar vara förmer utan att vara det; läsaren blir för övrigt snart varse att även bland dem

som är förmer de flesta är det endast i impotent, närmast dekorativ bemärkelse. Grundregeln är alltid att man måste ha nått sin ställning oförskyllt. Penningaristokratin är sålunda förmer, förutsatt att den byggt upp sin ställning under minst tre generationer; den nu verk samma generationen kan då med fördel vara oduglingar. "Bilhandlarna", det vill säga de nyrika, är inte förmer. De är nog av bokens beskrivning att döma andligen nära besläktade med amerikanerna, vilka för all del är både framgångsrikare och mer energiska än vi, men... "Ingen god europé kan ta denna i hast uppsmäckta civilisation på allvar".

För den som inte genom ödets gunstliga lott råkar vara förmer men gärna vill bli det återstår snart sagt en enda väg, den leder å andra sidan till verklig makt och är dessutom mycket vittförgrenad: den socialdemokratiska rörelsen. Allt fler av beslutsfunktionerna i samhället har införlivats i den statsapparat som Rörelsen kontrollerar, men skenet av pluralism upprätthålls genom att staten/rörelsen uppträder under olika beteckningar som kommun, landsting, folkrörelser, fackföreningsrörelsen, hyresgäströrelsen etc.

Lars Fimmerstad beskriver hur Rörelsen, när den hade vunnit sin seger, istället för att demobilisera och överlämna segerns frukter till folket, omvandlade sig till en maktapparat. Han drar en parallell till forna tiders heliga allmänliga kyrka och plockar många poäng på den lika välfunna som elaka jämförelsen: "Den kristna kyrkans produktion av salighet i gångna tider är ytterst svår att uppskatta, men dess världsliga apparat med sin produktion av angenäma poster

och goda löner var alltid ytterst påtaglig." "Om det är osäkert hur mycket demokrati den nya socialistiska kyrkan producerar egentligen, är det desto säkrare att den med tiden bygger sig allt högre boningar." Han skildrar livet i den nya kyrkans kloster, kursgårdarna, men förbigår inte heller att rörelsens toppar vad beträffar livets goda är lika hämmade av sin egen egalitära förkunnelse som någonsin kardinalerna i Rom var det av munkidealet. "De komiska men samtidigt indignerade skildringarna av feta abbotar som hänger sig åt bordets fröjder, har i dag ersatts av kvällstidningarnas granskningar av fackliga företrädares krognotor och statsråds förmögenheter."

"Beslutsapparaten" är det centrala begreppet i Fimmerstads samhällskritik. Han ger en i sin elakhet korrekt beskrivning av maktens och beslutsfattandets sällsamma mekanismer. En brist, jämfört med hans kåserier, är att han inte anför några konkreta exempel. Men envar som drivit exempelvis ett sophämtningsärende vet av egen bitter erfarenhet, att det inte är de praktiska realiteterna i det enskilda fallet som avgör beslutet. Att det inte heller är det sunda förnuftet förstår vi ju efter att till leda ha hört idiotiska beslut försvaras från högsta ort med en försäkran om att ansvarig tjänsteman inte begått något fel: man följde bara de regler som finns. Att den enskilda individens bästa inte heller är ledstjärnan för makthavarnas beslut framgår tydligt nog av talrika notiser om människor som kommit till korta gentemot de fiskala intressena eller som står rättslösa i en lagstiftning så motsägelsefull och snårig att de inte ens med anli-

tande av juridisk expertis skulle ha kunnat vara i förväg säkra på att handla korrekt.

Det händer ibland, konstaterar Fimmerstad, att en beslutsfattare slår upp fönstret mot verkligheten, men det enda resultatet av detta blir då att han upptäcker något nytt område som ännu inte omfattas av samhällets kontroll, ett förbiseende som snart nog rättas till.

Ty makt och kontroll är beslutsapparaten enda mål. Lars Fimmerstads riktiga slutsats skulle ha vunnit i styrka av illustrationer ur levande livet. Nog kunde han ha låtit oss möta åtminstone ett enda litet landstingsråd som förklarar för oss vilka läkare landstinget i sin frikostighet ärnar låta bota våra krämpor – han kunde ha unnat oss ett sådant möte om inte annat för att bereda oss tillfälle att beundra den oblyghet med vilken landstingens talesmän numera förbigår det faktum att det är *våra* pengar de så nådigt spenderar.

Det som under läsningen av Fimmerstads bok allt tydligare tar form inför våra ögon är bilden av ett samhälle i ett tillstånd av långt gången stagnation – vilket ju också är det enda tänkbara i ett land där ingen kan bli förmer genom att strävsamt odla sin talang. Progressivt kallas i Sverige i dag det som i själva verket innebär ett bevarande av status quo, medan varje förslag till förändringar av rådande samhällssystem kallas reaktionärt. Fimmerstad pekar på de ymniga miljarder som satsats under det senaste decenniet för att konservera en traditionell industristruktur och konstaterar beskt, att endast mycket progressiva naturer skulle vara i stånd till sådana offer för ett ideellt mål: "Det är ett mått på

den höga moralen i svensk politik att pengar under ett decennium har kunnat användas så, utan att någon har skördat materiella vinster, bara ideologisk tillfredsställelse.”

Boken om att vara förmer slutar abrupt, utan något försök att syntetisera framställningen. Det skulle också ha varit ett fåfängt försök, eftersom boken saknar organisk helhet. Den sönderfaller i en sedesskildring – med många iakttagelser på kornet – och en samhällsanalys som är dräpande välformulerad om också en smula svepande.

En bok med sådana suveräna formuleringar som Lars Fimmerstads bör man naturligtvis läsa. Men man blir inte glad av att läsa den. Det verkar vara en misantrop som har skrivit den. Är Fimmer verkligen misantrop? Pessimist – ja, det är ju den som skriver ”att sanningen är en förhandlingsfråga mellan starka samhällsintressen”. (Inte bara sanningen, bästa Fimmer, det gäller väl dessvärre

rättvisan också).

Men pessimismen förklarar inte den kyla som slår ut från sidorna i Fimmerstads bok. Vad han som kåsör och satiriker alltid främst har slagit vakt om är individens frihet. Om nu människorna är så ohjälpligt och genomgående dåraktiga som hans sedesskildring ger vid handen, vartill nyttar då hans samhällskritik? Varje samhällsreform vore då bara att vända på kuttingen.

Nu är det nog helt enkelt så att själva framställningsformen har satt krokben för honom. I hans kåserier lever människorna, här blir de endast karikerade. Så kommer det sig att hans angelägna budskap i någon mån fördunklas: att människan för sin och samhällets skull bör stimuleras att utveckla sina gåvor, och att det samhälle stagnerar där kunskap, intelligens och strävsamhet trycks ner som vore det synden självt.

Man är ej förmer för det man har snille ...

Pärmar för inbindning av årgång 1984

kan rekvireras från Svensk Tidskrifts expedition, tel 08-67 59 55, eller genom insättning av kronor 45:- på postgiro 727 44-6.